

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

בפני כבוד השופטת שלי אייזנברג,
סגנית נשיא לענייני משפחה-מחוז חיפה

בעניין עיזבון המנוח י' ב' צ' ז"ל ת.ז. ---

המבקשים

1. ג' ו' ת.ז. ---

2. י' ו' ת.ז. ---

ע"י ב"כ עוה"ד יגאל גאגין

נגד

המתנגד בת"ע 18-11-9881

1. א' ב' ד' ת.ז. ---
ע"י ב"כ עו"ד ראובן וייס

המתנגדת בת"ע 18-11-19321

2. י' ב' צ' ת.ז. ---
ע"י ב"כ עוה"ד טל איטקין

המתנגד

י' ב' צ' ת.ז. ---

המשיבים

1. נ' ג' ת.ז. ---

2. ש' ג' ת.ז. ---

1

פסק דין

2

1. ההליך שבפניי עוסק בתוקף צוואתו של י' ב' צ' ז"ל (להלן: "המנוח") שהלך לעולמו ביום 17.1.2018.

בעת מותו היה המנוח נשוי לגבי' י' ב' צ', מנישואיהם נולדו שלושת ילדיהם: א' ב' ד', ג' ו' וי' ב' צ'.

המנוח הותיר אחריו צוואה בעדים מיום 24.11.2000, העדים לצוואה הם גיסי המנוח: א' מ' וד' ס'.

9

המבקשת לקיים את צוואתו של המנוח היא בתו ג' (להלן: "המבקשת"). המתנגדים לצוואה הם אלמנת המנוח, הגבי' י' ב' צ' (להלן: "המתנגדת") ובניו א' ב' ד' ו' י' ב' צ' (להלן יכוננו: "המתנגדים" או בשמם הפרטי).

להליך צורפו היורשים- מר ש' ג', בנה של אחות המנוח, שהודיע לבית המשפט בדיון שהתקיים ביום 5.5.2019 כי הוא מותיר את ההכרעה לשיקול דעתו של בית המשפט. באותו דיון הודיע בנו של המנוח, י' ב' צ' כי הוא מצטרף להתנגדות של אמו ואחיו המתנגדים.

15

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

2. בצוואה ציווה המנוח את רכושו כדלקמן:
"אני מצווה כי כל רכושי הן בניידי והן דלאניידי בכספים והן בזכויות ירושה מהוריי זכרונם לברכה יחולק לפי המפתח הבא:

א. המשק מספר 8 שבמושב --- וכל זכויותי בו יירשמו וימסרו לנכדי י' ו', בנה של ג' בתי וכל עוד היותו קטין, תהיה אימו ג' אפוטרופוס לסעיף זה.

ב. ישולמו סכום של 50,000 ₪ (חמישים אלף ₪) ל נ' ת.ז. --- וחמישים אלף ₪ ל ש' ת.ז. --- בניה של א' אחותי. הסכום צמוד למדד הכללי לצרכן או כל מדד שיבוא במקומו, בסיס מדד ידוע ב1 בינואר 1999.

ג. יתרת הסכום לאחר קיזוז הסכום בסעיף ב' לעיל יעברו כלהלן:

1- לבתי ג' ת.ז. – 80%

2- לבני א' ת.ז. – 20%

"....

טענות המתנגד א':

3. יש לפסול הצוואה עקב ריבוי טעויות ותיקונים שנפלו בה:
בתחתית הצוואה הודפס תאריך 26.11.2000 אשר תוקן בכתב יד, במקום 26, נכתב 29 ללא חתימת המנוח על התיקון, מדובר לטענת המתנגד בשיבוש צוואה.
בסעיף 3 הוסף בכתב יד מספר ת.ז. -- לא ידוע מי נושא מספר תעודת הזהות הנ"ל.
קיימים תיקונים בכתב יד בסעיפים נוספים, כאשר לא ברור מי ערך אותם ומתי, המנוח לא חתם ליד אותם תיקונים, כאשר בצוואה מופיעות חתימות רבות שאינן מכוונות לסעיף מסוים.

4. לטענת המתנגד, העובדה כי המנוח היה נשוי ולא ציווה לרעייתו דבר, תמוהה ועשויה להעיד על הפעלת לחץ בעת כתיבת הצוואה. כמו כן חלק מהציוויים שציווה המנוח אינו ישים: הורשת המשק החקלאי. הצוואה נחזית להיות צוואה שנערכה תחת השפעת בני משפחת המנוח, שדאגו להוספת שני אחייניו. לטענת המתנגד המנוח ערך צוואה מאוחרת לאחר כחצי שנה, בה לא ציווה דבר לאחייניו, ואולם היא לא נחתמה מאחר והמנוח טרם הספיק או חשש מתגובת בני משפחתו.

לאור האמור, עותר המתנגד שלא לקיים את צוואת המנוח וליתן צו ירושה לפי דין.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

טענות המתנגדת:

- 1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
5. לטענת המתנגדת, תאריך עריכת הצוואה צוין כיום 24.11.2000 מאידך תאריך חתימת העדים צוין כיום 26.11.2000 ובהמשך תוקן בכתב יד ליום 29.11.2000. מספר תעודת הזהות של אחד העדים נמחק ותוקן על גבי הצוואה בכתב יד, דבר המעלה חשדות ביחס לטיב הצוואה ולגמירות דעת המצווה. לטענת המתנגדת יש בכך כדי ללמד על השפעה בלתי הוגנת ועל כך שהעדים לא נכחו במעמד החתימה על הצוואה. לטענתה אין כל אינדיקציה היכן נערכה הצוואה.
- בהעדר אישור העדים וחתימתם לא ניתן לתקן את הפגם מכוח שיקול הדעת של בית המשפט עלפי סעיף 25 לחוק הירושה. לטענתה מדובר בפגם צורני ומהותי היורד לשורשו של העניין. כן לא הצהיר המנוח בפני העדים כי זו צוואתו או הצהרה הדומה לכך, ואין אישור העדים לעניין הצהרת המנוח שזוהי צוואתו.
6. לטענת המתנגדת, מדובר בצוואה מודפסת שנערכו בה תיקונים רבים בכתב יד לרבות תיקון תאריך הצוואה ותיקון חתימת אחד העדים. מדובר במסמך מעורפל שנערך ונחתם במספר הזדמנויות ויוצר בלבול ומצביע על חוסר אמיתות וגמירות דעתו של המנוח.
7. לאור הפגמים שנפלו בצוואה יש להורות על בטלותה וליתן צו ירושה על פי דין.

טענות המבקשת:

- 20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
8. לטענת המבקשת, היא טיפלה במנוח במשך שנים רבות, במסירות אין קץ תוך הקרבת חלק ניכר מחייה הפרטיים לטובתו. המתנגדת התעלמה מהמנוח לחלוטין ואף מיררה את חייו, המבקשת קנתה ביושר בפועלה למען המנוח, את חלקה בירושה.
9. כשהמנוח ניסח צוואתו בשלהי שנת 2000 הוא היה בעל יכולת קוגניטיבית ובמצב בריאותי מעולה. הצוואה נכתבה על רקע תובנותיו את יחסיו עם המתנגדת וילדיו ושיקפה את רצונו ואומד דעתו. העובדה שהמתנגדת הודרה מהצוואה היא פועל יוצא של רצון המנוח על רקע יחסיו העכורים עמה ועם הבן י' במשך למעלה מ-20 שנים. עובדה היא כי המנוח לא שינה את הצוואה, כאשר היה משוכנע כי ראוייה ומשקפת את רצונו. הוראות הצוואה בהן פטר את בניו מאמירת קדיש עליו וביקש כי אשתו ובניו לא ישבו עליו שבעה, מוכיחות עד כמה מנוכר היה המנוח מבני משפחתו.
- המבקשת טענה כי במשך שנים רבות חיו המנוח והמתנגדת באיבה רבה, המנוח הורחק מהבית במספר הזדמנויות על רקע טענות המתנגדת לאלימות שלו כלפיה. המנוח והמתנגדת

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

1 ניהלו מערכת כספים נפרדת לחלוטין, רכשו מצרכי מזון בנפרד וניהלו את ענייניהם הכלכליים
2 והאישיים בנפרד.

3 המבקשת פרטה כי במשך למעלה מ-20 שנים טרם פטירת המנוח היה נתק מוחלט בין
4 המתנגדת למנוח לאחר שהמשבר בנישואים הגיע לשיאו עקב אלימות שנקט הבן כלפי אביו.
5 ננקטו הליכים משפטיים בבית המשפט לענייני משפחה, כששאיפת המנוח הייתה להיפרד
6 מאשתו, ליצור הפרדה רכושית, ולהוציא את הבן י' מן הנחלה עקב התעללותו במנוח וחבלתו
7 בנכסי המשק. בגין התנהגות הבן י', הגיש המנוח תלונה במשטרה וכנגד י' ניתן צו הרחקה
8 מהמשק. משך כ-13 שנים חיו המתנגדת והמנוח בשתי קומות שונות של הבית במשק ---.
9 בשבע השנים האחרונות לחייו עבר המנוח להתגורר בגפו בדירה קטנה נפרדת במשק, והדיר
10 את רגליו לחלוטין מהבית בו התגוררה המתנגדת.

11
12 10. בשנת 2009 העניק המנוח במתנה לשני ילדיו- א' וג' (המתנגד והמבקשת) בתים ב---. המנוח
13 ראה בשניהם את יורשיו וכבר בימי חייו העניק להם במתנה רכוש יקר.
14 לטענת המבקשת, גם בין המתנגד א' לבין אביו היה נתק, אך לא בדרגת החומרה שאפיינה
15 את הנתק עם י'. הקשר בין המתנגד למנוח היה מוגבל, הביקורים היו אקראיים, מרוחקים
16 ונבעו מאינטרסים כלכליים של המתנגד. ברקע השבר של מערכת היחסים בין המנוח לבניו,
17 קיימה המבקשת קשר חם עם אביה ועבדה בצמוד אליו בביצוע חלק מעבודותיו לרבות
18 בהנהלת חשבונות. המבקשת טיפלה במנוח, דאגה לקחת אותו לרופאים, בישלה עבורו
19 וכיבסה את בגדיו. ילדיה של המבקשת היו מבקרים לעיתים תכופות את המנוח, והמנוח
20 התארח דרך קבע בביתה, משפחתה של המבקשת העניקה למנוח אורה אמיתית של משפחה.

21
22 11. לטענת המבקשת, המנוח עבד כל חייו עד יומו האחרון, ושמר על צלילותו עד לרגעי חייו
23 האחרונים. המנוח החזיק ברישיון נהיגה ונהג עד ליום מותו. המנוח ניהל בעצמאות את כל
24 חשבונותיו הכספיים ואת פעילותו הבנקאית. המנוח היה עצמאי לחלוטין, נהג לעבוד בגינתו
25 לבשל ולכבס עבורו. המנוח היה אדם דעתן במידה כזו שאיש לא יכול היה להשפיע על חרות
26 מחשבתו ורצונו.

27
28 12. לטענת המבקשת, הפגמים הצורניים בצוואה הם תוספת בכתב של זוטי דברים והוראות
29 משניות לעיקר הצוואה ומלמדים, שהחלק הארי של התוספות הן חתימות של המצווה ושני
30 העדים לצד כל תיקון בכתב יד. ריבוי התוספות בכתב יד מוכיח את הדייקנות, הפדנטיות,
31 כובד הראש וההקפדה של המנוח והעדים בכל הקשור לצוואה ופרטיה, ואת רצונם ליתן תוקף
32 לכל הוראה בדרך של חתימה של שלושתם ליד כל תיקון. על גבי הצוואה מופיעות 10 פעמים
33 חתימות המנוח והעדים. יתר על כן, העובדה שבמשך 18 שנים לא נעשה שום שינוי בצוואה,

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

כשבכל תקופה זו הצוואה מופקדת בידיה הנאמנות של אחות המנוח, מלמדת על גמירות דעתו של המנוח ביחס לצוואה.
לאור האמור עותרת המבקשת לקיים את צוואתו של המנוח מיום 29.11.2000.

דיון:

13. ההתנגדויות לקיים הצוואה מבוססות על שלוש עילות:
השפעה בלתי הוגנת, פגמים צורניים שנפלו בצוואה והיות הצוואה בלתי חוקית.
אקדים אחרית לראשית ואומר: לאחר בחינת התשתית הראייתית, שוכנעתי כי יש לקיים את הצוואה ככתבה וכלשונה, לא נותר בליבי ספק בדבר רצון המנוח.
אבחן להלן כל אחת מעילות ההתנגדות:

השפעה בלתי הוגנת:

14. סעיף 30(א) לחוק הירושה קובע כי:
"הוראות צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית- בטלה".
הכלל המשפטי קובע כי נטל ההוכחה בדבר השפעה בלתי הוגנת מוטל על הטוען להשפעה כזו.
על המתנגד לקיום הצוואה להוכיח שהצוואה היתה פועל יוצא של אותה השפעה אסורה.
..."שניים הם סוגי המקרים אותם חובקת ההלכה בדבר השפעה בלתי הוגנת: ראשית, מקרים בהם אין יחסי אמון מיוחדים בין הצדדים לחוזה, שנית, מקרים בהם קיימים יחסי אמון מיוחדים כגון היחסים בין פרקליט ולקוחו, רופא וחולה שבטיפולו, אפוטרופוס וחסוי, הורה וילדו ועוד... כאשר נתקיימו יחסים מיוחדים נוטה בית המשפט להושיט סעד אף מבלי שהוכח מעשה פסול וזאת בשל הטעמים של תקנת הציבור, המבקשת למנוע מראש שימוש לרעה בכוח ההשפעה ויחסי האמון... כאשר מתקיימת בין הצדדים מערכת יחסים מיוחדת, שביסודה עומדים יחסי אמון... נוצרת הנחה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת ועל הצד השני לסתור קיומה של ההנחה לכאורה כדי לשכנע את בית המשפט כי הצד השני פעל באופן תלוי ללא השפעה, תוך הבנה מלאה והערכה מלאה של מה שהוא עשה"
(ראה: ע"א 236/84 מנהל עיזבון הלל יפה נ' שורץ פ"ד מ"ה (5) 13).

"יש להבחין בין ההשפעה כשאלה עובדתית, אם היתה כזו אם לא, לבין אי ההגינות שבהשפעה כשאלה ערכית נורמטיבית, כשעל בית המשפט לקבוע

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

אותה על פי מושגים של מוסר אישי ושל מוסר חברתי, תוך שהוא מכוון

לרצונו האמיתי של המצווה".

(ע"א 4902/91 שדמה גודמן נ' ישיבת בית מדרש גבוה לדיינות על שם הרב של

מוסאיוף, פ"ד מט(2), 441, להלן: "פס"ד גודמן").

15. קיומה של השפעה בלתי הוגנת צריך להיקבע על פי כל מקרה ומקרה. עם זאת ישנם ארבעה אלמנטים מצטברים שנקבעו בפס"ד גודמן, הדרושים לקביעת קיומה של השפעה בלתי הוגנת, והם: מצווה הנתון להשפעה; נהנה שהיתה לו האפשרות להפעיל השפעה בלתי הוגנת; נהנה שהיה לו האמצעים להפעיל השפעה בלתי הוגנת; הצוואה נחזית להיות תוצאה של השפעה בלתי הוגנת.

לבחינת סוגיה זו נקבעו בהלכת מרום ארבעה מבחנים שנועדו לסייע לבית המשפט להכריע האם אכן מדובר בהשפעה בלתי הוגנת (ע"א 5185/93 היועמ"ש נ' מרום, פ"ד מט(1) 331). יש לנהוג במבחנים אלו בזהירות רבה, תוך הבנה שבתלות כשלעצמה אין משום ראיה מספקת לקיומה של השפעה בלתי הוגנת.

מבחן "התלות והעצמאות" – האם יש לראות במצווה כאדם עצמאי בתקופה הרלוונטית הן מבחינה פיסית והן מבחינה השכלית-הכרתית, כאשר תלות פיסית אינה עדות מספקת לתלות בזולת.

מבחן "התלות והסיוע" – במקום שבו המצווה לא היה עצמאי ונזקק לסיוע הזולת, יש לבחון את טיב הסיוע, היקפו ומידת התלות במי שהעניק לו אותו.

קשרי המצווה עם אחרים – בידודו של המצווה וניתוקו מאחרים מגבירים את התלות שלו הנהנה.

נסיבות עריכת הצוואה – מעורבות הנהנה בעריכת הצוואה, אף אם אינה עולה לכדי מעורבות לפי סעיף 35 לחוק הירושה.

16. מהתשתית הראייתית שהונחה בפניי לא הצליחו המתנגדים להוכיח קיומה של השפעה בלתי הוגנת, ולו בראשית ראיה. הטענות נטענו באופן כללי וללא כל ביסוס משפטי. לא ברור מגרסת המתנגדים מי השפיע לכאורה על המנוח, כיצד השפיע עליו ולא פורטו נסיבות ההשפעה. הבן א' טען בהתנגדותו, שהמנוח הושפע מבני משפחתו שפעלו להוספת שני האחיינים לצוואה. בסעיף 25 להתנגדות טען כי מדובר ב"רצונם והחלטתם של אחרים אשר עשו רצונם-רצונו, השפיעו באופן בלתי הוגן". בסיכומיו זנח טענתו להשפעה בלתי הוגנת. גם בעדותו לא הניח הבן א' הסבר מנומק ומספק לענין ההשפעה הבלתי הוגנת, ראו עדותו בעמ' 37-38 לפרוטוקול:

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

- 1 טענת גם כן בתצהירך שהיתה השפעה לא הוגנת על האבא שלך לכתוב את הצוואה
2 כמו שהיא. מי השפיע, איך השפיעו, מתי השפיעו?
3 ת. אבא שלי במשפחה המורחבת שלו הגיע בעצם למקום של המשפחה המורחבת שלו,
4 שם היו בני משפחה וקרובי משפחה של האחיינים.
5 ש. לפני האחיינים, למה 80 אחוז ו-20 אחוז, מי השפיע עליו?
6 ת. בוא נשאל את המנוח.
7 ש. אתה טענת שמישהו השפיע עליו לעשות את הצוואה ואני אומר ה-80 אחוז וה-20
8 אחוז כאילו נכתבו תחת השפעה של מאן דהוא, מי זה המאן דהוא שהיה באותה
9 תקופה שהשפיע עליו. הוכחות על השולחן.
10 ת. בדרך כלל המנוח באופן לפי סברה, צריך להוריש את הזכויות והנכסים שלו לבני
11 משפחתו. הוא הגיע לבני משפחתו שהם המשפחה המורחבת ושם היו א' ס', וכל
12 המשפחה המורחבת שלטענתי השפיעו על קבלת החלטות להעביר כספים
13 לאחיינים. ופה אני טוען שיש פה אי סבירות כי מרגישים פה השפעה.
14 ש. איזה השפעה מרגישים ושל מי על החלוקה בין 80 אחוז ל-20 אחוז?
15 ת. אני אמרתי שיש השפעה? אני לא אמרתי את זה. אמרתי שהסברה שלי שיש
16 השפעה לגבי האחיינים ולגבי זה אני פשוט לא יודע."
17
18 17. המתנגדת לא טענה בהתנגדות מטעמה להשפעה בלתי הוגנת, התנגדותה כולה התבססה על
19 קיום פגמים צורניים בצוואה. בסיכומיה הוסיפה וטענה, שהעובדה כי בצוואה קיימים
20 שלושה תאריכים שונים מעידה על השפעה בלתי הוגנת.
21
22 18. מטיעוני המתנגדים לא הובהר מי השפיע על המנוח, בשים לב כי מדובר בהשפעה שהתרחשה
23 לכאורה בשנת 2000, כ-18 שנים בטרם הלך המנוח לעולמו. לא הונחה בפני ביהמ"ש כל ראיה
24 שיכולה להצביע כי מי מבני משפחתו של המנוח השפיע עליו לערוך צוואתו, בייחוד כשמדובר
25 על נסיבות שאירעו לפני 18 שנים. למעלה מן הצורך אציין כי אף בבחינת מבחני הפסיקה אין
26 כל אינדיקציה היכולה להצביע על השפעה בלתי הוגנת, לא הוצגה כל ראיה המלמדת שהמנוח
27 לא היה עצמאי בעת עריכת צוואתו, כ-18 שנים טרם פטירתו. לא הונחה כל ראיה לתלות של
28 המנוח במי מקורביו. לא הובאה ראיה שיכולה ללמד כי מי מקורביו נהג לבדודו. מעדויות
29 הצדדים עלה כי המנוח היה עצמאי, התגורר לבדו, כיבס, בישל לעצמו, עבד במועד עריכת
30 הצוואה ואף בשנים שלאחר מכן.
31 לאור כל האמור, דין הטענה בדבר השפעה בלתי הוגנת- להידחות.
32

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

19. זאת ועוד, מחומר הראיות נמצא שהוראות הצוואה מתיישבות עם מערכת היחסים המשפחתית באופן שמחזק את התרשמותי כי צוואת המנוח הייתה פרי רצונו העצמאי של המנוח ולא תולדה של השפעה. בפני בית המשפט נפרשה תמונה ברורה אודות מערכת יחסים מורכבת בין המנוח לבני המשפחה: משבר ביחסים שהוביל לנתק מוחלט בין המנוח לבין בנו יי ואף לנתק ביחסים בין המנוח לרעייתו, אשר בחרו להפריד מגוריהם ולחיות בנפרד. עוד עלה, כי מערכת היחסים בין המנוח, רעייתו ובנו יי אופיינה בהגשת תלונות למשטרה בגין אלימות, כאשר המנוח אף עתר להרחיק את הבן יי מהמשק. העדויות בדבר מערכת היחסים הקשה היו משני הצדדים. ראו עדות המבקשת בעמ' 15 לפרוטוקול:
- 10 **במה אמך מיררה את חיי המצווה?**
- 11 **ת.** זה היה תהליך די ארוך במשך די הרבה שנים. קודם כל התעלמות, לא היתה ביניהם תקשורת. הוא היה מבשל לבד ומכבס לבד. הוא היה גר בנפרד למעלה בחדר שלו והיא למטה בחדר שלה. בנוסף לזה היה את כל הדברים האחרים שהצטרפו, שזה היה אלימות של אחי הקטן. תלונות במשטרה, טענות, אלימות, המון דברים.
- 15 ...
- 16 **ש.** מי הגיש תלונות במשטרה?
- 17 **ת.** גם אמא שלי וגם אבא שלי.
- 18 **ש.** מה היו התוצאות של התלונות?
- 19 **ת.** נסגרו, פעם אחת הרחיקו את אבא שלי לתקופה כי אמא שלי התלוננה על אלימות ואז הרחיקו אותו והוא שכר בית ואז היתה התדרדרות במצב הבריאותי שלו, אם זה לחץ דם וסכרת גבוהה, זה היה לפני שהיה את בית דין הרבני שהם התכנסו אליו בשנת 2011, אני מעריכה שזה היה בשנת 2009, 2010...
- 23 **ש.** מניין לך שא' שמר על ריחוק מהמצווה?
- 24 **ת.** כי הוא היה בא לבקר פעם בחודשיים, שלושה, חצי שנה, משהו כזה."
- 26 ראו עדות הבן יי בעמ' 27, 30 לפרוטוקול:
- 27 **ש.** אתה שנים רבות רבות מנותק ממנו, נכון?
- 28 **ת.** כן. לא הייתי איתו בקשר.
- 29 **ש.** שנים רבות מאוד?
- 30 **ת.** 20 שנה...
- 31 **ש.** ומאז ועד היום לא היה לך שום קשר איתו?
- 32 **ת.** הקשר היחידי שהיה לי עם אבי היה דרך משטרת ישראל, בתי המשפט וזהו."
- 33

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

- 1 ראו עדות המתנגדת בעמ' 44-45 לפרוטוקול:
- 2 ש" כמה זמן לא הייתם באותו חדר?
- 3 ת. בחמש שנים האחרונות שהוא היה גר בבית הקטן היינו פרודים לפי בית הדין
- 4 הרבני.
- 5 ש. וכל אחד חי בנפרד?
- 6 ת. לפי ההחלטה של ביהמ"ש הרבני, הוא היה
- 7 ש. המשפט של בית הדין הרבני היה ב-2009, נכון?
- 8 ת. אני לא טובה בתאריכים. אני חושבת ב-2011 שהיה המשפט של בית הדין.
- 9 ש. ומאותו יום עד פטירתו לא גרתם ביחד?
- 10 ת. לפי ההחלטה של בית המשפט.
- 11 ש. ואני מבין שכמה שנים לפני זה היחסים היו קשים לכן הגעתם לרבנות?
- 12 ת. כן...
- 13 ש. את אומרת שבשנים שלפני 2011 כשהוא חי, אני חושב בחדר אחר בדירה, הוא כיבס
- 14 לעצמו באותו זמן?
- 15 ת. לא היתה לנו מכונת כביסה.
- 16 ש. מי היה מכבס לו את הבגדים? ג'?
- 17 ת. או ג' או שתמיד היה גם מכבס לבד.
- 18 ש. הוא היה גם מבשל לעצמו לבד?
- 19 ת. הוא לא רצה את האוכל שלי."
- 20
- 21 מהעדויות עלה כי המנוח ואשתו התנהלו גם בהפרדה רכושית, ראו עדות המתנגדת בעמ' 45
- 22 לפרוטוקול:
- 23 ש" והיה לך חשבון בנק שהמשכורת שלך נכנסת לשם?
- 24 ת. כן. גם החשבון שלו היה נכנס לשם. היה לנו מערכת כלכלית נפרדת.
- 25 לשאלת ביהמ"ש, אני מתכוונת שהחשבון שלי בנפרד, החשבון שלו בנפרד. לא היה לנו
- 26 חשבון משותף.
- 27 ש. והוא לא שיתף אותך בעניינים הכספיים שלו?
- 28 ת. בשום דבר.
- 29 ש. גם בתקופה שלפני 2011.
- 30 ת. אף פעם הוא לא שיתף אותי בכלום. לא כמה שהרוויח, לא מה שהוא בנה, לא מה
- 31 הוא קנה, לא מה שנתן. הכל הוא עשה. מחוץ לידיעתי."
- 32

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

1 אף מערכת היחסים של המנוח עם בנו א', שלו ציווה המנוח מנה מעזבוננו, מורכבת ותוארה
2 ע"י א' כבעלת עליות וירידות לאורך השנים, ראו עדותו בעמ' 41 לפרוטוקול:

3 ת. קודם כל בתוך המשפחה אנחנו שלושה אחים, אני הבכור, אחר כך הבת נולדה ואחר

4 כך הבן נולד. האם יותר צידדה בבן הקטן, האבא צידד יותר בבת. מאז שנולדנו, זה

5 מה שנקרא כוס התרעלה. נקרא לזה חטא ילדות חטא קדמון. זה המבנה הבסיסי

6 של המשפחה וככה זה התחיל ונמשך הלאה. בתקופה שעד לגיל 14, אבא שלי

7 התנהג כלפיי כעובד במשק, אחד כזה שנותן את תרומתו למשק, הוא העביד אותי

8 לא קל. בערך עד כיתה י'. הוא השתמש נגדי באלימות לא פשוטה, עלבונות וכו'.

9 וככה אני גדלתי. אמא שלי תמיד עזרה לי. אפשר להגיד שבמידה רבה הילדות לא

10 היתה פשוטה כ"כ. בהמשך בגילאים היותר מתקדמים חוויתי התעלמות ומצד שני

11 גם אני לא שוחחתי איתו. היחסים היו די לא טובים, לא בקשר אבל לא אלימות ולא

12 כלום. אחרי השחרור הצבאי כשהייתי במשק הוא השתמש מידי פעם באלימות או

13 בעיקר באלימות מילולית, גם רימה אותי לא פעם ולא פעמיים. אבל אני לא החזרתי

14 באלימות. למרות שהוא השתמש נגדי באלימות לא החזרתי. לפני החתונה שלי

15 הפשרנו את היחסים בינינו. לשאלתך נישאתי ב-97'. מכאן היחסים התפתחו

16 בצורה מאוד יפה, עד כתיבת הצוואה היחסים השתפרו מאוד, אנחנו שוחחנו. הוא

17 היה במידה רבה היועץ שלי, היועץ הפיננסי, ההתנהגותי. היו יחסים טובים אפילו

18 טובים מאוד ולראיה הוא עזר לי בכמה אספקטים גם כספית אבל בעיקר

19 התנהלותיים ועזרה. בערוב ימיו היחסים היו קצת יותר מורכבים, חלקם עליות

20 וחלקם מורדות. זו מערכת יחסים אבל אם מסתכלים על הסקאלה זו היתה מערכת

21 יחסים יציבה. אני תמיד יצרתי קשר איתו גם טלפונית, הגעתי לפגישות ארוכות

22 איתו ושוחחתי איתו המון על הרבה מאוד נושאים".

23
24 מעדויות הצדדים עלה כי אין חולק שבין המנוח לבין ביתו המבקשת שררה מערכת יחסים

25 קרובה. ראו עדותו של הבן א' בעמ' 42 לפרוטוקול:

26 ש. תסכים איתי שמידת הקירבה של ג' היתה יותר מהקירבה שלך אליו?

27 ת. קודם כל הקירבה הפיזית משפיעה ואין מה לעשות עם זה. דרך אגב, אני רציתי

28 להיות בקירבה במושב אפילו שילמתי דמי קדימה איפה שג' גרה ובסופו של דבר

29 אבא לא חתם בשבילי ואחותי לקחה את זה. זה סיפור היסטורי...

30 ש. אתה אומר שהיה לך יחס טוב עם האבא, אז איך אתה מסביר בסעיף 61 שכתבת

31 שאביך בחר שלא לחזק הקשר איתך ועם בני משפחתך. תסביר.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

- 1 ת. אני חושב שציינתי את זה בהסבר הארוך שנתתי, שבבסיס של המשפחה לאבא
2 היה אוריינטציה עם הבת. הוא פחות אהב את הבנים. אני רוצה להסביר, שעיקר
3 היחס שלי לאבא, בגלל המסורת, כתוב כבוד את אביך ואת אמך."
4
5 20. בעדויות אלו של הצדדים יש כדי להסביר את הוראת סעיף 2 לצוואת המנוח:
6 "א. לא ישאו הספדים לא בהלוויה או כל מועד אחר.
7 ב. בניי פטורים מאמירת קדיש לזכרי בכל מועד שהוא.
8 ג. אשתי ובניי לא יישבו שבעה"
9
10 ראו גם עדות המבקשת לעניין זה בעמ' 24 לפרוטוקול:
11 "ש. אז למה אבא לא רצה שהוא יישב עליו שבעה, פטר את בניו מלומר עליו קדיש?
12 ת. כי היחסים לא היו טובים. היחסים עם האח הקטן היו קשים מבחינת האלימות
13 וכל הנזקים שהיה עושה לו במשק. ועם האח הגדול הוא לא סמך עליו כי היו מקרים
14 שהוא עשה בניגוד למה שהחליטו ביחד".
15
16 מעדויות גיסו של המנוח, העד לצוואה, מר א' ב' מ' עלה כי במהלך השנים נעשו ניסיונות ע"י
17 בני המשפחה לגשר בין הצדדים, לפייס ולהרגיע את הרוחות, אך ניסיונות אלו עלו בתוהו,
18 כאשר המנוח הלך לעולמו לאחר נתק ממושך עם רעייתו ובנו י'.
19 ראו עדותו של מר ב' מ' בעמ' 10-11 לפרוטוקול:
20 "ש. מפנה לסעיף 9 לתצהירך. מניין לך על קשריו עם י' אשתו שלא היו טובים ולא
21 תקינים, כך כתבת.
22 ת. אני אפילו ביקרתי אצל י' שתהיה בריאה עד 120 ואצל הבן שלה יחד איתו, וניסיתי
23 ליישב כמה פעמים את ההדורים וידעתי שהם חיים בנפרד. דרך אגב, י' היה איתי
24 גם בצבא וכל הזמן היה מספר לי מה המצב שלו, היינו גם בסדיר וגם במילואים
25 ביחד והוא כל הזמן סיפר לי מה המצב שלו. לכן ניסיתי ליישר את ההדורים. באחד
26 הימים אולי בשבת אולי ביום חול שנסעתי למושב וקבעתי עם המשפחה, עם כולם,
27 לפגוש אותם אצל י' בבית שלה וניסיתי לגשר, למצוא איזה סידור, גישור, משהו
28 כזה, לא הצלחתי לצערי ונשארו בנפרד. כולל י' היה שם הבן שלו. ניסיתי וזה לא
29 הלך לצערי ואני מאוד מצטער על כך."
30
31 21. נוכח הנתק המוחלט ששרר בין המנוח לבנו י' ולרעייתו, דומה כי תוכן הצוואה לא הפתיע אף
32 לא אחד מבני המשפחה לאור מערכת היחסים המורכבת עם המנוח. עדויות הצדדים והאופן
33 בו תיארו את המנוח ואת מערכת היחסים עמו, עלו בקנה אחד עם רצונו של המנוח כפי

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

שמשתקף בצוואתו. המנוח היה בקשר טוב עם בתו ג', המבקשת, ולכן בחר לצוות לה ולבנה חלק ניכר מעיזבונו. בנו א' שתיאר מערכת יחסים יציבה באופן יחסי קיבל 20% מעיזבונו. לאלמנת המנוח והבן י', מהם היה המנוח בנתק מוחלט, בחר המנוח שלא לצוות דבר. היינו, צוואת המנוח מתיישבת עם מערכות היחסים הקשות בתוך המשפחה.

לעניים ציווי סכום כסף לאחיניו, נשאלה המבקשת והעידה בעמ' 24 לפרוטוקול:

"אני מאמינה, העניין שהוא השאיר לאחינים, זה היה בתקופה שאחותו, אמא של האחינים התגרשה והוא רצה לעזור לה, אז הוא רשם כנראה את הצוואה ונתן לאחינים סכום כסף ואחרי שנה כשהוא כתב את הצוואה השניה, הדף השני שקיבלתי, שזה שהיה שנה אחרי, הוא השמיט אותם. אז כנראה שהוא עזר לה באותו זמן או שהוא לא חשב שיחיה הרבה זמן, אולי לכן הוא עשה את הצוואה. אין לי מושג, זה רק השערות. או שהוא ראה שהם מתנהלים בסדר."

הסבר זה של המבקשת קיבל חיזוק בעדות המתנגד, שהעלה השערה דומה לעניין הציווי לשני האחינים, ראו עדותו בעמ' 40 לפרוטוקול:

"אני חושב שדווקא ג' נתנה בעדותה הסבר די הגיוני. ואני משער שבאיזה שהוא שלב הם לא היו זקוקים לעזרה. ויכול להיות שהשפעה של העדים פגה ואז הוא הרשה לעצמו לעשות את זה ולא היה מספיק אומץ כדי להחתיים ולעשות עוד פעם את הטקס."

22. בהעדר כל ראיה המצביעה על השפעה בלתי הוגנת, אני מקבלת את ההסבר שסיפקה המבקשת לציווי לשני אחיני המנוח. שוכנעתי כי הצוואה עולה בקנה אחד עם מערכת היחסים המשפחתית של המנוח.

23. בסיכומי טען הבן א' לראשונה כי הצוואה בלתי מוסרית שכן היא שוללת את זכות הירושה מאשתו של המנוח ומותירה אותה חסרת כל.

נראה כי העומד מאחורי פרגוד ההליך המשפטי יותר מכל עילה משפטית שנטענה, הוא תחושה זו של העדר מוסר וחוסר צדק מצד המנוח. המתנגדים מבקשים לעשות "צדק" עם המשפחה כולה, בייחוד עם המתנגדת, אמם. הבנים חזרו בעדותם על תחושת חוסר הצדק שעשה עמם המנוח בצוואתו.

כאן המקום לומר, עם כל ההבנה לכאבם של הצדדים, בית המשפט אינו אמון על תיקון חוסר הצדק שעשה המנוח עם בני משפחתו, בית המשפט אמון אך ורק על בחינת תוקף צוואת המנוח בהתאם לתשתית הראייתית שהניחו בפניו הצדדים. בית המשפט אינו מוסמך לתקן את שיקול דעת המנוח ולעשות צדק משפחתי, כאשר מחומר הראיות עולה כי רצונו של המנוח

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

1 היה שונה בתכלית. הבן יי העיד, שאיננו חפץ בעיזבוננו של המנוח. הצטרפותו להליך נבעה
2 מהרצון שאמו המתנגדת תירש חלק מרכוש המנוח, ראו עדותו בעמ' 30 לפרוטוקול:

3 "ש. אתה מתנגד לצוואה של אבא שלך?

4 ת. אמת.

5 ש. למה?

6 ת. אני מתנגד מהסיבה שאני רוצה בטובת אימי. אני לא דואג לעצמי, לא בניתי על
7 הכסף של אבי עוד בחייו, לא על רכושו ולא על הכסף שלו. אין לי אינטרס בכסף.
8 חשוב לי טובת אימי."
9

10 ראו גם עדותו של הבן א' בעמ' 38-39 לפרוטוקול:

11 "ת. אל תשים לי מילים בפה. אבא שלי עזר לי ואני מאוד מעריך את העזרה שלו במהלך
12 חייו, לא אשכח אותה עד יום האחרון. אני טוען שהעיקר שאנחנו פה בעיקר בגלל
13 חוסר הצדק העצום שנגרם בעיקר לאמא שלי, אני רואה חוסר צדק משווע בחלוקת
14 הרכוש בצוואה ואי האזכור של אמא שלי, זה מכעיס וגורם לי לתחושת אי צדק
15 משווע. אני לא אומר שזה לא קשור אלי גם אבל אם אנחנו עושים שמונים עשרים,
16 אז שמונים אחוז זו תחושת האזכור צדק שנעשתה לאימי..."

17 ש. מפנה לסעיף 36. כתבת שהחלוקה שעשה המצווה אינה חלוקה מקובלת ורגילה. יש
18 לך מושג בצוואות? למה זה לא מקובל לדעתך שאדם יורש את רכושו למי שהוא
19 רוצה ואיך שהוא רוצה?

20 ת. אחד, הוא היה נשוי וכשהוא היה נשוי, אז הוא מצווה דברים שלא שייכים לו. זו
21 דעתי. אני לא משפטן. כל מה שאני אומר זה בעירבון מוגבל מחוסר ידיעותי. לתת
22 לאחיינים זכויות כסף ושים לב שמדובר על עשרים שנה או שמונה עשרה שנה לפני
23 מותו, זה נראה קצת לא סביר."
24

25 המתנגדת העידה כי לאור מערכת היחסים הקשה עם המנוח לא ציפתה כי תזכה למנה
26 מעזבוננו, אולם בכנות ציינה כי העובדה שהמנוח ציווה לשניים מאחייניו מנה מעזבוננו, ולה
27 בחר שלא לצוות דבר- פגעה בה, באופן שהוביל אותה להגשת ההתנגדות.

28 ראו עדותה בעמ' 46-47 לפרוטוקול:

29 "ש. בגלל מערכת היחסים שלכם, את למעשה גם לא ציפית לשום דבר ממנו, נכון?

30 ת. לא ציפיתי..."

31 ש. אז למה הצטרפת להליך?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

ת. אגיד לך למה, תרמתי במשק, בחיים של המשפחה כ-50 שנה, הייתי נאמנה. זה לא
בדיק מה שהוא חשב. כשאני ראיתי שאחיינים שהם קודמים לי שאני נתתי את
כל החיים, זה כואב.
(העדה בוכה). אז אמרתי, מה הם צריכים להיות לפני. באופן עקרוני, לא מבחינה
כספית, עיקרון, צדק. נכון שיש את החשבון שלו הקטן בבנק והחשבון השני שאני
לא רוצה לגעת בזה, מה שכתוב, מה שיש בחשבון של ג' שתהנה מזה לנכדים,
שתשתמש בזה אני לא רוצה לגעת. מה שאני סך הכל... זהו."
24. שוכנעתי כי נוכח הדינמיקה המשפחתית צוואת המנוח אכן משקפת את רצונו האחרון.
הוראות הצוואה עולות בקנה אחד עם ההיגיון הפנים משפחתי ומערכת היחסים של המנוח
ובני משפחתו. אין מדובר בצוואה בלתי מוסרית כפי שטוען המתנגד א' בסיכומיו, בצוואתו
יכל המנוח לצוות את רכושו לכל מי שמצא לנכון, העובדה כי בחר להדיר חלק מבני המשפחה
הינה בחירתו החופשית ויש לכבדה.
ראו לעניין זה גם דנ"א 1519/95 רינה מרום נ' היועמ"ש, ניתן ביום 22.6.98 (פורסם בנבו):
"מבחן הגיונה של הצוואה: צוואה אמורה לשקף את רצונו האמיתי של
המצווה. לבחינת אמיתותה של הצוואה עשוי בית-המשפט להידרש לבדיקת
הוראותיה באמת-מידה הגיונית. השאלה אינה אם הצוואה סבירה על-פי
הבנתו של השופט, אלא אם היא סבירה על-פי הבנת השופט את הגיונו של
המצווה. מן הראיות הבאות לפני בית-המשפט, במסגרת הדיון בתוקפה של
הצוואה, קרוב שתצטייר בפניו תמונת חייו של המצווה עובר לכתיבת
הצוואה, קשריו החברתיים, ערכיו והעדפותיו; ויעלה בידו לבדוק אם
הצוואה, מנקודת מבטו המשוערת של המצווה, נראית לכאורה הגיונית.
תשובה חיובית לשאלה זו תחזק את ההערכה כי הצוואה משקפת את רצון
המצווה (פרשת צוריאנו [38], בעמ' 1075 ופרשת מירסקי [22], בעמ' 159).
מנגד, כאשר תוכן הצוואה נראה בלתי סביר, יש מקום לבדוק היטב את
כשרות הצוואה (פרשת פרל [31], בעמ' 306)"

פגמים צורניים:

25. הצוואה היא צוואה בעדים.
סעיף 20 לחוק הירושה קובע תנאיה של צוואה בעדים, כדלקמן:
"צוואה בעדים תהיה בכתב, תצוין בתאריך ותיחתם בידי המצווה בפני שני עדים לאחר
שהצהיר בפניהם שזו צוואתו; העדים יאשרו באותו מעמד בחתימת ידם על פני הצוואה
שהמצווה הצהיר וחתם כאמור".

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

- 1 ראה גם בספרם של ש' שוחט, מ' גולדברג, י' פלומין "דיני ירושה ועיזבון" (2005), עמ' 75):
- 2 "הדרישה להצהרת העדים שהמצווה הצהיר בפניהם שזו צוואתו וחתם עליה באה כדי
- 3 להעמיד את המצווה ואת העדים על רצינות המסמך והמעמד, ולהפנות את תשומת לב
- 4 העדים שעליהם לוודא כי המוריש מבין היטב שהמסמך שעליו הוא חותם הוא צוואתו שלו
- 5 והוא רוצה בו".
- 6
- 7 26. אין חולק כי בצוואה נפלו מספר פגמים צורניים, עליהם אעמוד בהמשך. נטל ההוכחה להסרת
- 8 הספק בדבר אמיתותה של צוואה הפגומה צורנית, מוטל על מבקש הקיום, בענייננו - על
- 9 המבקשת. סעיף 25 לחוק הירושה מקנה לביהמ"ש את היכולת לקיים צוואה על אף הפגמים
- 10 או החסרים בצורתה:
- 11 "א) התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה, ולא היה לבית המשפט ספק כי היא משקפת את
- 12 רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, רשאי הוא, בהחלטה מנומקת, לקיימה אף אם נפל פגם
- 13 בפרט מן הפרטים או בהליך מן ההליכים המפורטים בסעיפים 19, 20, 22 או 23 או בכשרות
- 14 העדים, או בהעדר פרט מן הפרטים או הליך מן ההליכים כאמור.
- 15 (ב)בסעיף זה "מרכיבי היסוד בצוואה" הם:
- 16 ...
- 17 (2) צוואה בעדים כאמור בסעיף 20 - הצוואה בכתב והמצווה הביאה בפני שני עדים".
- 18
- 19 בניגוד לצוואה התקינה על פניה מבחינה צורנית, שאז בחזקת כשרות היא, צוואה פגומה אינה
- 20 בחזקת כשרות. קיומו של פגם מעלה את החשד, שהצוואה אינה משקפת את רצונו של
- 21 המצווה. "אם נותר ספק בלבו של בית המשפט שהצוואה משקפת את רצונו האמיתי
- 22 והחופשי של המצווה, יפעל הספק לאי קיומה של הצוואה". (ע"א 464/77 דהן נ' אזולאי, לג
- 23 (2) 16, ראה ספרם של ש' שוחט, מ' גולדברג, י' פלומין "דיני ירושה ועיזבון" (2005)). עמ' 85)
- 24 (הדגשות שלי- ש.א.).
- 25
- 26 27. הצוואה דנן מודפסת והוספו לה תיקונים בכתב יד כדלקמן:
- 27 א. בסעיף 3(ב) לצוואה הוסף מספר ת.ז של נ' ג' מעל שמה.
- 28 ב. לאחר המילה נ' הוסף קו המפנה לצד שמאל של הדף שם נכתב: וחמישים אלף ₪
- 29 לשי תוך ציון מספר ת.ז. שלו.
- 30 מתחת לתיקון חתמו המנוח והעדים.
- 31 ג. בסעיף 3(ב) לא הושלמו תעודות הזהות של המבקשת והמתנגד א'.
- 32 ד. הוסף בכתב יד סעיף 5 לצוואה בו צוין: "בתי תוציא לפועל צוואה זו", ליד התיקון
- 33 חתמו עדי הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

- ה. סעיף 5 תוקן לסעיף 6 בכתב יד.
- ו. בראש הדף הודפס התאריך 24.11.2000, בתחתית הדף, התאריך המודפס הינו 26 בנובמבר 2000, קיימת מחיקה של היום "26" ותוקן בכתב יד ל"29", ליד תיקון זה נוספו חתימות המנוח ועדיו.
- ז. בתחתית הצוואה מופיעות חתימות עדי המנוח עם ציון של מספרי ת.ז שלהם.
28. כעת על בית המשפט לבחון האם יש לקיים את הצוואה חרף הפגמים הצורניים שנפלו בה. סעיף 32 לחוק הירושה קובע כדלקמן:
- "נפלה בצוואה טעות סופר או טעות בתיאורו של אדם או של נכס, בתאריך, במספר, בחשבון או כיוצא באלה, ואפשר לקבוע בבירור את כוונתו האמיתית של המצווה, יתקן את הטעות הרשם לענייני ירושה, או בית המשפט כאשר העניין הועבר אליו לפי סעיף 67א".**
- ראה לעניין זה תע' (ת"א) 5572/97 סמי מיכאל נ' צבי מיכה, תשס"א (2) 465, ניתן ביום 12.5.2002 (פורסם בנבו):
- "סעיף 32 לחוק הירושה מסמיך את בית המשפט לתקן טעות סופר שנפלה בצוואה, ונראה כי סמכות זו חלה מקל וחומר גם לגבי אישור העדים המופיע על הצוואה".**
29. עדי הצוואה הם גיסיו של המנוח- מר א' ב' מ' ומר ד' ס'. בדיון שהתקיים ביום 5.5.19 נטען כי העדים בני 90 ורק א' ב' מ' כשיר להעיד. העד הנוסף, מר ד' ס', לא הגיש תצהיר מטעמו, והמבקשת טענה כי הוא אינו כשיר קוגניטיבית ליתן תצהיר ולהעיד. טענתה לא הופרכה על ידי המתנגדים. כך הוגש תצהיר של אחות המנוח, גב' א' ס', שלאור מצבה הבריאותי לא יכלה להגיע בית המשפט להחקר עליו. בנסיבות אלה הורה בית המשפט ביום 25.12.19 על הוצאת תצהירה מתיק בית המשפט, בהתאם לא ניתן להסתמך עליו.
- התוספות בכתב יד:
30. לטענת המבקשת, התוספות לצוואה נכתבו ע"י המנוח בכתב ידו. המתנגדים אינם מתכחשים לטענה זו, ולא עתרו למיוני מומחה שיבחן האם מדובר בכתב ידו של המנוח. ומשכך יש להניח כי כלל התיקונים שנערכו בכתב יד על גבי הצוואה המודפסת נערכו על ידי המנוח.
- על נסיבות עריכת הצוואה בכלל, ועניין התיקונים בכתב יד בפרט, שפכה אור עדותו של מר ב' מ', העד לצוואה.
- כאן המקום לציין כי התרשמתי מעדותו של העד לצוואה מ' ב' א' אשר חרף גילו המבוגר היה בקיא בפרטים, חד, ברור והותיר רושם מהימן על בית המשפט. עדותו היתה עקבית, סדורה, ברורה, והיה ניתן ללמוד ממנה אודות נסיבות עריכת הצוואה באופן בלתי אמצעי. עדות מר א' ב' מ' חיזקה את רצונו של המנוח כפי שמשקף מהצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

בראשית עדותו הצביע מר ב' מ' על 7 חתימות שחתם על גבי הצוואה :
בית המשפט מציג לעד את הצוואה המקורית ומבקש ממנו להצביע על כל מקום בו הוא
מזהה את החתימה שלו.

העד:

אני מזהה חתימה שלי. מצביע על חתימה ראשונה. איפה שכתוב א' ב' מ' מצביע על שני
מקומות נוספים בהם אני מזהה את החתימה שלי. יש עוד חתימה רביעית, חמישית,
שישית וכן החתימה בסוף מצד ימין עם מספר ת"ז שלי.

העד סיפר כי המנוח הגיע עם הצוואה המודפסת ותיקונים נוספים שערך בכתב ידו, ודרש
מהעדים לחתום על יד התיקונים.

בעדותו תיאר את נסיבות עריכת הצוואה בעמ' 8-12 לפרוטוקול:

ש. מתי נפגשת עם י' לעניין הצוואה?

ת. באחד הימים, אני לא יודע זה היה יום חורף, התקשרו אלי מאחותו א' ב--- ואמרו
שי' בא עם צוואה והוא מבקש שאני והגיס השני שלו ד' ס', נחתום על הצוואה. אז
קבענו, נסעתי לשם ל--- וחתמתי איפה שהוא חתם אחרי שהוא חתם על הצוואה.
הוא חתם על הצוואה והוא ביקש להראות את הצוואה, אמרתי לו אין לי שום עניין
מיוחד להכנס לפרטיות שלך, זו האמת, אבל הוא אמר בכל אופן זו הצוואה שאני
רוצה ואני מבקש שתאשרו את החתימה שלי...

ש. כשראית פעם ראשונה את הצוואה היא כבר היתה חתומה ע"י י'?

ת. הוא בא בלי חתימה, הוא חתם ואח"כ אני חתמתי ו ס'.

ש. מי היה נוכח במקום?

ת. א' ס', ד' ס' ואני.

ש. הנייר שהוא הוציא, י', הוא היה מודפס?

ת. כן היה מודפס עם תיקונים. עם תוספות בכתב יד.

ש. למה לפי דעתך היו התוספות בכתב יד?

ת. אתה שואל אותי. אני לא המוריש. זה רצונו. אני האחרון שאתערב למישהו מה הוא
רוצה להוריש ולמי.

ש. את התיקונים הוא עשה בנוכחותך?

ת. לא, בא מוכן עם זה. אבל הוא חתם על ידי על התיקונים וביקש שגם אנחנו נחתום
על התיקונים. סליחה, על התוספות...

ש. מי הוסיף את הת"ז שישנה בצוואה בכתב יד באמצע? מציג בפניך.

ת. זה י', הוא בא מוכן עם זה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

- ש. יכול להיות שבעקבות זה שאתם באתם לשם הוא הוסיף והוא שינה את הצוואה
בכתב יד?
- ת. לא. הוא בא מוכן ואני חתמתי על המוכן...
- ש. אתה מצהיר בתצהירך שחתמתם באותו זמן, מפנה לסעיף 6 סיפא לתצהירך.
- ת. נקרא שי' חתם, אח"כ אני חתמתי, אח"כ ד' ס' חתם. ממש לפי הסדר הזה...
- ש. ראית אותו חותם?
- ת. כן. אני חתמתי אחריו מיד. אחרי כל חתימה שלו אני חתמתי.
- ש. ואז ד' חתם?
- ת. כן.
31. התוספות והתיקונים שנערכו בכתב יד על גבי הצוואה המודפסת, כמו גם העדר פירוט מספרי תעודת הזהות של ילדי המנוח ג' וא', כאשר נרשם ת.ז. ללא המספרים עצמם, מהווים פגמים קלים בעוצמתם. ככל שבית המשפט השתכנע מאמיתות הצוואה, ברי כי ניתן להתגבר עליהם ולרפאם מכוח סעיף 25 לחוק הירושה.
- מאחר ושוכנעתי כאמור, כי רצונו של המנוח השתקף מצוואתו, מצאתי כי הפגמים הקלים הללו ניתנים לריפוי בהתאם לסעיף 25 לחוק הירושה.
- התאריכים המופיעים על גבי הצוואה:
32. התאריך המופיע בראש הצוואה שונה מהתאריך שצוין בתחתית העמוד - בראש העמוד הודפס תאריך 24.11.2000 בתחתית העמוד צוין התאריך 26.11.2000 והיום "26" תוקן ל-"29" בכתב יד. מעדות העד לצוואה, א' ב' מ' הובהר, הצוואה נחתמה ביום 29.11.2000, היום בו תוקן התאריך בכתב יד. המנוח, שאינו משפטן ערך את צוואתו והדפיס אותה עם תאריכים שונים. הדעת יכולה להניח כי תאריך הדפסת הצוואה הוא 24.11.2000 כאשר ברור מעדותו של מר ב' מ' כי יום 29.11.2000 הוא היום בו חתמו העדים והמנוח על הצוואה.
- לאחר ששמעתי את עדות מר ב' מ' בנוגע לתאריך הצוואה, שוכנעתי כי יש בה כדי להסביר העניין ולרפא הפגם. ראה חקירת העד בעמ' 9-10 לפרוטוקול:
- ש. "היה אדם קפדן ומסודר?"
- ת. קפדן, משכיל, מסודר, בעל רמה אינטלקטואלית יוצאת מגדר הרגיל. חריף החשיבה שלו.
- ש. אז איך ייתכן שאדם כזה במסמך כל כך חשוב לא תיקן בהדפסה את התיקונים שהוא עשה?...

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

ת. אני לא יכול לדעת מה הוא חשב. אבל עובדה שהוא אמר יש גם תוספות אבקש
לחתום ליד זה. יש גם הבדל בין תאריך ההדפסה של הצוואה לבין התאריך
שחתמתי על הצוואה. אני לא זוכר את התאריכים אבל יש הפרש.
לשאלת ביהמ"ש, למה? אני לא יודע למה, אולי עד שהוא פגש אותי, הוא גר ב---. אולי
בינתיים תוך כדי כך הוא חשב ותיקן. אני סתם מפרש נעלמות, אני לא יכול לדעת...
ש. תעיין שוב בצוואה למעלה יש תאריך 24.11.2000.
ת. אני חתמתי ב- 29.11.2000 ככה אני רואה ולמעלה כתוב 24."

ראו גם עדות המבקשת בעמ' 21 לפרוטוקול:
ש. הדבר המוזר שאדם כ"כ פדנט וצוואה שזה כ"כ חשוב מתקן בכתב יד.
ת. הוא היא אומנם פדנט אבל עובדה שהוא עשה את זה לא ע"י רשם הצוואות ולא ע"י
עורכי דין. אני מאמינה שזה מטעמי חיסכון."

33. טענת המתנגדת כי שינוי התאריכים על הצוואה מעיד על השפעה בלתי הוגנת, אינה ברורה.
כיצד יש בתאריכים השונים ללמד על רצון משתנה של המנוח, שעה שמדובר בהפרש של ימים
ספורים בין ההדפסה לחתימה בפועל של הצוואה בין 24.11 ל- 26.11 והחתימה שנעשתה ביום
29.11, אין מדובר בשנים שחלפו בין התאריך המודפס לתאריך החתימה. יתר על כן, רצונו
של המנוח לא השתנה גם שנים רבות לאחר עריכת הצוואה, שכן לא חתם על צוואה מאוחרת.
כן, אינני מקבלת טענת המתנגדת כי חתימת העדים מאוחרת לחתימה על הצוואה, העד
לצוואה ב' מ' העיד כי העדים והמנוח חתמו על הצוואה באותו מעמד. בהעדר כל ראיה אחרת,
אני מקבלת את גרסתו ודוחה טענת המתנגדת.

הצהרת המצווה והצהרת העדים:

34. הדרישה בצוואה בעדים אשר "בלעדיה אין" הינה כי הצוואה תהא בכתב והמצווה "הביאה"
בפני שני עדים.

דרישות סעיף 20 לחוק הירושה בעניין צוואה בעדים הינן: כתב, תאריך, חתימה של מצווה,
הצהרת מצווה שזו צוואתו, אישור העדים וחתימת העדים.
הצוואה דן נערכה בכתב, היא נושאת תאריך, המצווה חתום עליה וכך גם העדים. אולם,
הצוואה חסרה את הצהרת המנוח ואת אישור העדים.
שלוש מהדרישות הן דרישות יסוד, שבלעדיהן אין צוואה - צוואה: מצווה (דרישה המכוונת
לזיהוי של המצווה כמי שציווה על רכושו באותה צוואה שקיומה מתבקש) כתב, ושני עדים.
באשר לתוכן שיש ליצוק למונח "הביאה בפני שני עדים", ראה ד"נ 7818/00 אהרן נ' אהרונ,
פ"ד נט(6) 653 שם ביאר כב' השופט מצא את משמעות המונח "הביאה":

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

1 "אכן, הדרישה כי המצווה הביא את צוואתו בפני שני עדים היא דרישת
2 סף. משמעותה המעשית היא כי על בית-המשפט להיווכח כי המצווה
3 הציג לפני שני עדים את צוואתו, והללו – שראו את המסמך ושמעו את
4 דברי המצווה – מצהירים (או מעידים) לפני בית-המשפט כי המסמך
5 שקיומו התבקש הוא הצוואה שהמצווה הביא בפניהם. רק משהוכח לפניו
6 בתצהירי (או עדויות) שני העדים כי המצווה הביא את צוואתו בפניהם,
7 וכי המסמך שקיומו התבקש הוא הצוואה שהמצווה הביא בפני שני
8 העדים כאמור, יהיה בית-המשפט רשאי (ובלבד שיתר התנאים לכך
9 מתקיימים) לקיים צוואה בעדים שעשה המצווה, אף שהמצווה לא חתם
10 על צוואתו בפני שני העדים (או לא חתם עליה כלל), ואף שהעדים (או מי
11 משניהם) לא אישרו את חתימת המצווה בחתימת ידיהם על פני
12 הצוואה".

13
14 ראו גם ספרו של ש' שוחט, פגמים בצוואות (2016), בעמ' 88 :

15 "אם המרכיב הקונסטטיטוטיבי בצוואה בעדים הוא נוכחותם של שני עדים
16 אשר אמורים להעיד כי המסמך הנחזה להיות צוואתו של המנוח הוא אכן
17 צוואתו, יש לדרוש שהצוואה תערך בפני שני עדים, וגם אם לא תחתם
18 לפחות יביא המצווה את צוואתו ויציג בפניהם כצוואתו...חתימת
19 המצווה או חתימת העדים (או כולן גם יחד) על פני הצוואה הינן בגדר
20 "רכיבים דינמיים", ובית המשפט יכול להתעלם מהעדרן אם אין לו ספק
21 כי המסמך הנחזה להיות צוואה אכן משקף את רצונו החופשי והאמיתי
22 של המצווה".

23
24 צוואת המנוח מסתיימת במילים "צוואה זו נערכה לפי החלטתי בוודאות גמורה" ובתחתית
25 העמוד חתם המנוח את חתימתו. הצוואה חסרה את ההצהרה הפורמאלית של המנוח כי זוהי
26 צוואתו ואת אישור העדים. האם העדר ההצהרה של המנוח והעדר אישור העדים מהווים פגם
27 היורד לשורשם של מרכיבי היסוד ב"צוואה בעדים"? יש לבחון האם מתקיים תנאי היסוד
28 כי המנוח "הביא" את הצוואה בפני שני עדים. בתוך כך יש ליתן מענה האם העדים הבינו כי
29 זהו רצונו האמיתי של המנוח.

30
31 35. לאור מכלול הנסיבות לרבות עדות העד לצוואה, מר ב' מ', שוכנעתי כי המנוח "הביא את
32 צוואתו" בפני שני עדים. מרכיבי היסוד בצוואה בעדים יוצרים הליך המחבר בין המצווה,
33 הכתב והעדים בצוואה. מבט כולל על התמונה השלמה מלמד כי הליך זה שמחבר בין שלושת

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

מרכיבי היסוד - מתקיים בענייננו. העד מר ב' מ' תיאר את השתלשלות האירועים ביום עריכת הצוואה ואת רצונו של המצווה שבא לידי ביטוי בצוואתו, ראו בעמ' 10-11 לפרוטוקול:
"ת. כי אני דיברתי איתו לפני שחתמתי, שאלתי אותו אם זה רצונך החופשי מה שאתה עושה, וזה סופי מה שאתה אומר כל מה שכתוב פה, לא מעניין אותי, רק אם אתה שלם עם זה והוא אמר לי, כן אני שלם...
ש. מתי שאלת אותו אם הוא שלם עם הצוואה שלו?
ת. באותו מעמד שהוא הראה לי את הצוואה.
ש. למה שאלת אותו?
ת. שאלתי אותו מתוך מחויבות אולי הוא לא שלם עם זה. אולי בגלל שאני יודע את הרקע המשפחתי וכל המצב, אולי משהו צריך לשנות אולי משהו אחר, הוא אמר לי, לא, זאת הצוואה שלי."

הדרישה הצורנית להצהרת המצווה בפני העדים ש"זו צוואתו" נועדה להבטיח- כ"יסוד" עובדתי את מודעתו של המצווה כי המסמך שעליו הוא חותם הוא דווקא צוואתו שלו. ראה לעניין זה בספרו של ש' שוחט 'פגמים בצוואות, עמ' 90 (הדגשות אינן במקור- ש.א):
"נוסח הצהרתו של המצווה אינו חייב לתאם את הנוסח הקבוע בסעיף 20 לחוק. מה שנדרש הוא זהות במהות ולא זהות בנוסחאות. לפיכך, מצווה האומר כי הצוואה "בסדר" וכי היא משקפת את רצונו או שכך הוא רוצה שתהיה, מקיים את הדרישה להצהרה כאמור ואין לראות את השוני בנוסח כפגם (ע"א 851/79, 160/80 בנדל נ' בנדל פ"ד לה (3) 101).
אישור העדים שהמצווה "הצהיר וחתם כאמור" אינו צריך לכלול הצהרה של העדים כי הם חותמים בנוכחות המצווה ובנוכחות כל אחד מהם....
היעדרה של הצהרת המצווה בפני שני העדים כי זו צוואתו וכמו כן היעדרו של אישור העדים כי המצווה הצהיר וחתם כאמור- שניהם באים בגדר פגם בהליך שניתן היה להתעלם ממנו ולקיים את הצוואה מכוח הוראת סעיף 25(א) לחוק הירושה בנוסח שקדם לתיקון מס' 11 לחוק. הלכה זו לא נשתנתה גם לאחר חקיקתו של סעיף 25 לחוק בנוסחו זהיום..."

עניין לנו אם כן, בפגם בצוואה שניתן לרפא בהתאם להוראת סעיף 25(א) לחוק הירושה, שעה שבית המשפט השתכנע בדבר אמיתות הצוואה.

36. כפי שקבעתי לעיל, לאחר שמיעת העדויות בעיקר עדות העד לצוואה, מר ב' מ', כראיה חיצונית לנסיבות, יש להעביר את מרכז הכובד בהתחקות אחר רצון המנוח בצוואתו, באופן שמוביל למסקנה כי הצוואה מהווה ביטוי אמיתי לרצונו של המנוח. למרות הפגמים שנפלו בצוואה,

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

- 1 שוכנעתי מעל לכל ספק כי רצונו של המנוח משתקף ממנה וכי היא נעשתה מתוך גמירות דעת
2 מלאה של המצווה.
3
4 37. המתנגדים ביקשו לדחות את עדות העד א' ב' מ', לטענתם זכרונו בגד בו- נוכח העובדה כי
5 מצוי בידיהם עותק נוסף של הצוואה עם חתימת העדים, כאשר מר א' העיד כי חתם רק על
6 עותק אחד (ראו בעמוד 13 לפרוטוקול).
7 הצוואה המקורית הנוספת הומצאה לבית המשפט רק במסגרת דיוני ההוכחות (1/1). איני
8 מקבלת את ההסבר שסיפק הבן י' לעניין העיתוי בו "נתגלתה" הצוואה, אני מוצאת את
9 התנהלותם של המתנגדים לעניין זה כחסרת תום לב, שכן העיתוי בו "נשלף" עותק נוסף של
10 הצוואה בפתח דיון ההוכחות השני, לאחר שזו נתגלתה על ידם כשנה טרם הדיון ההוכחות.
11 המצאתה בעיתוי זה, לאחר שנשמע העד מר ב' מ' נעשתה כדי להוכיח טענתם כי אין לסמוך
12 על עדותו של א' ב' מ' שזכר כי חתם רק על עותק אחד, כאשר בידם העותק השני.
13 ראו לעניין זה עדותו בעמ' 28-29 לפרוטוקול:
14 "ש. איך זה קרה שמצאת צוואה פתאום?
15 ת. ככה, שנה לאחר הפטירה, בסביבות דצמבר או תחילת ינואר, עשינו סדר במשרד
16 שבו הוא ...
17 ש. ואז אתה לפני שנה נכנסת?
18 ת. אמת.
19 ש. אתה ואמא לבד?
20 ת. אמת.
21 לשאלת ביהמ"ש, מצאתי את המסמך לפני שנה.
22 ש. למה עכשיו?
23 ת. לפני שנה שמצאתי את המסמך, מצאתי טיוטות של הצוואה.
24 ש. איפה הן?
25 ת. אצלי בבית.
26 ש. למה לא הבאת אותן?
27 לשאלת ביהמ"ש, לא חשבתי שאני צריך להציג אותן לביהמ"ש. אני לא מבין בחוקים. אני
28 יודע דבר אחד, אחרי השבעה שצריך להציג צוואה מקורית תוך 3 חודשים לרשם הצוואות.
29 זה מה שקראתי באינטרנט וזה מה שאני יודע. היות ואחותי הציגה צוואה מקורית לא ראיתי
30 חשיבות בעותק. הבנתי שיש עותק ולא ראיתי בזה חשיבות...
31 ש. ולמרות שאתה יודע את הסיפור הזה שנה, לא טרחת לספר את זה לעורך הדין של
32 אמא שלך?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

ת. מבחינתי זה עוד עותק לאותה צוואה מקורית. לא ראיתי בזה חשיבות. אתמול כשהעד א' העיד וטען שיש רק עותק אחד, אז פתאום בא לי הבזק, רגע יש עוד משהו ולכן אתמול בלילה חיפשתי בכל הניירת ומצאתי."

כאמור מדובר בעותק נוסף של הצוואה נשוא ההליך, זהה בתוכנה, עם אותם תיקונים בכתב יד וחתימות המצווה והעדים עליה. השוני היחיד בין הצוואות הינו מיקום החתימות בכתב יד של המנוח והעדים לצוואה. טענת הנתבע כי אין כל ביטחון כי נוסח הצוואה אשר אישורה מבוקש הוא הנוסח המשקף את גמירות דעתו- דינה להידחות. מדובר בצוואות זהות מבחינת התוכן, כך שגמירות דעתו של המנוח עולה באופן זהה משתיהן. בפני בית המשפט הונחה טיוטה של צוואה נוספת שערך המנוח, לא חתומה ללא תיקונים בכתב יד, טיוטה אשר לא נשתכללה לכדי צוואה, טיוטה זו נערכה בשנת 2001 כשנה לאחר החתימה על הצוואה הראשונה ובה חזר המנוח על רצונו באופן דומה לצוואה שקיומה מבוקש: כל רכושו של המנוח מתחלק באותו אופן כמו הצוואה הנוכחית, בשוני אחד- בטיוטה לא ציווה המנוח לאחייניו (ש' ו' נ') סך של 50 אלף ₪. כך כי רצונו של המנוח לצוות את עיקר רכושו לבתו ג' ו- 20% מרכושו לבנו א' נותר על כנו ללא שינוי, גם כשהכין טיוטת צוואה נוספת עליה לבסוף לא חתם. לכן לא ניתן לומר כי גמירות דעתו של המנוח השתנתה ביחס לעיקר רכושו. אבהיר, אין בעובדה כי העד לצוואה מר ב' מ' זכר כי חתם על עותק אחד בלבד של הצוואה, שעה שחתם גם על העותק נוסף של הצוואה שנמצאה על ידי המתנגדים, משום חוסר אמינות בגרסתו. מדובר על כשל זיכרון סביר בנסיבות, שכן נשאל אודות נסיבות שאירעו לפני 20 שנים, ברי כי גם אם היה מדובר באדם בריא בן 50 זיכרון של רצף האירועים ופרטים ספציפיים לא היו חדים שכן מדובר על פרק זמן משמעותי שחלף מאותו יום.

38. בסיכומיה טוענת המתנגדת כי יש לקבוע שהעד מר ב' מ' לא אמין – הוא מסר מספר גרסאות לעניין הנסיבות שהובילו להגיע לביתה של א' ולחתום כעד לצוואה. איני מקבלת טענת המתנגדת. ראשית בית המשפט התרשם מעדותו של מר ב' מ' באופן בלתי אמצעי: העדות הייתה כאמור סדורה ואותנטית, שבאה לשפוך אור על רצונו האמיתי של המנוח. סבורני כי כל אדם היה מתקשה לזכור נסיבות ספציפיות ושוליות בחלוף 20 שנים מהמאורע. כמו כן, הציטוטים אליהם הפנתה המתנגדת בסיכומיה, הוצאו מהקשר העדות כולה, קריאה רציפה של עדות העד לא הותירה ספק בדבר כנות גרסתו ומהימנותו, לא התרשמתי כלל וכלל כי נבעו סתירות מחקירתו, מדובר בפרטים זניחים שבסיכומיה הפכה אותם המתנגדת ל"סתירות וחוסר אמינות", ואת טענתה זו יש לדחות מכל וכל.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

39. זאת ועוד, איני מקבלת טענת המתנגד א', שטען בסיכומיו כי מר ב' מ' מעוניין בתוצאות המשפט וחפץ כי העיזבון יגיע לידיה של המבקשת ולא למתנגדת. אין בסיס לטענה והיא אינה מתיישבת עם התרשמות בית המשפט מהעד, שהוא גיסו של המנוח ואיננו נהנה מהצוואה. כך גם בני משפחתו לא. מר ב' מ' העיד כי ניסה במשך השנים לפייס בין בני המשפחה ללא הצלחה. לא התרשמתי כי למר ב' מ' עדיפות למי לבני המשפחה, אלא שהוא מבקש לכבד את רצונו של המנוח כפי שבא לידי ביטוי בצוואתו.

40. בסיכומיו, העלה המתנגד השערה כי לאור עדות המתנגדת שהעידה כי בשיחה עם אחות המנוח א' לאחר ההלוויה של המנוח, אמרה לה א' כי קיימת צוואה בה המנוח ציווה לה את כל רכושו, אז ככל וקיימת יותר מצוואה אחת, אין לקיים את הצוואה נשוא המחלוקת. טענה זו אין בדעתי לקבל. מדובר בהשערה לא מבוססת, אין ראשית ראיה לכך שקיימת צוואה נוספת בה ציווה המנוח את כל רכושו לאשתו המתנגדת. יתרה מכך, אורח חייהם של הצדדים והמשברים שחווי בחיי הנישואין אינם עולים בקנה אחד עם הורשת כל הרכוש לידי המתנגדת: המנוח ורעייתו חיו בנפרד, בנתק כמעט מוחלט האחד מן השנייה באופן שמתיישב עם תוכן הצוואה שבפניי, כמו גם עם הטיוטה המאוחרת שלא נחתמה.

צוואה בלתי חוקית:

41. לטענת המתנגדים צוואת המנוח אינה חוקית מאחר והוראת הציווי הנוגעת למשק החקלאי נוגדת את הוראות הדין האוסר על העברת משק חקלאי ומחייב העברת המשק לבן הזוג הנוטר בחיים. הטענות לא נתמכו באסמכתאות מתאימות, ה---, --- ישראל ומושב --- לא צורפו להליך, שעה שטענה זו לא הייתה כלל במוקד הדיון. כך לא הונח בפניי ההסכם בין מושב --- ל--- או כל תעודת עובד ציבור שתתמוך בטענה כי אכן המנוח לא יכל להוריש את זכויותיו במשק. המתנגדים טענו טענתם ללא תימוכין האם הדין החל על ההסכמים החוזיים עם --- חל גם על משקו של המנוח במושב ---? האם "ההסכם המשולש" חל בנסיבות המקרה? העברת זכויותיו של בן המושב במקרה של פטירת בעל הזכויות יונקת חיותה מההסכם המסדיר זכויות אלו, בדרך הכלל הוא ההסכם המשולש. יתרה מכך, הצדדים אף לא המציאו את כל אסמכתא על שם מי רשומות הזכויות במשק ומהות הזכויות. לפיכך, אין לבית המשפט יכולת להשיב על שאלת חוקיות העברת הזכויות של המשק בצוואה, בהעדר כל ראיה שהונחה בפניו. די בכך כדי לדחות את טענת המתנגדים. למעלה מן הצורך אציין כי ההסכם המשולש מסדיר בין היתר את סוגיית העבירות של זכויות חבר המושב, מהוראות ההסכם המשולש ניתן ברוב המקרים ללמוד על מדרג הורשת הזכויות של חבר המושב אשר הוראות ההסכם המשולש חלות עליו.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 18-11-19321 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 18-11-9881

ת"ע 18-11-9631

נקודת המוצא אשר נקבעה בפסיקה הינה כי "בר רשות" במשק רשאי להוריש זכויותיו אלו כרצונו, אלא אם נשללה או הוגבלה אפשרות זו בהסכם המסדיר את זכויותיו. ראו(1) 477 (פורסם בנבו):

"האם רשאי מי שבידו זכות של בר-רשות לעשות דיספוזיציה בזכותו- היינו, להעבירה לאחר בין בחיים ובין מחמת מיתה. התשובה לכך היא חיובית, 'שכן גם זכותו של בר-רשות גרידא ניתנת עקרונית להעברה ליורשיו, הכל בכפוף להסכמת הצדדים בעת יצירת הרישיון'..."

המסקנה העולה מן הדברים היא, כי על אף שביסודה זכות השימוש היא זכות אישית, דבר עבירותה והתנאים לעבירותה ניתנים להסכמה בין מקבל השימוש ומעניק השימוש, ולכן יש לבדוק כל מקרה לגופו".

אדגיש, ההליך שבפני נועד לקבוע את תוקף הצוואה וכשרותה ולא את היקף העיזבון. ככל ומי מהצדדים סבור כי המשק אינו חלק מהעיזבון שכן לא ניתן להורישו, הרי שהמקום לטעון טענות אלו איננו במסגרת הנוכחי, כאשר אין השפעה להיקף נכסי העזבון על תקפות הצוואה וכשרותה.

סוף דבר:

42. משלא הוכחו עילות ההתנגדות, ומשלא נמצא פגם בצוואה שאינו ניתן לריפוי, יבכר בית המשפט את כיבוד רצונו של המנוח כעיקרון על בדיני הירושה. ניכר כי צוואתו של המנוח משקפת את רצונו ולכן יש לקיימה. הצורך לכבד את רצון המת הוא חלק מהמורשת שלנו, הוא ביטוי לאוטונומיה של הרצון הפרטי המעוגנת בכבודו של האדם. הוא נגזר מזכות הקניין הנתונה למוריש לעשות בקניינו כרצונו, מכאן הגישה העוברת כחוט השני בפסיקתו של בית המשפט העליון, כי יש לקיים את דבר המת (ראה דבריו של הנשיא (דאז) א. ברק בע"א 1900/96 טלמצ'יו נ' האפורופוס הכללי, פד"י נג, 825):

"...אם יש עיקרון תשתית- אם תרצו: עיקרון על- במשפט הירושה, אין הוא אלא העיקרון המורנו כי אדם, כל אדם, קונה חופש לצוות מה ייעשה בעיזבונו, והעיקרון הנגזר ממנו ולפיו מצווים החיים לקיים את דברי המת ורצונו" (הש' חשין בע"א 4660/94 היועמ"ש נ' לישיצקי, פ"ד נה(1) 88 (1999)).

43. משאין ספק לבית המשפט כי הצוואה משקפת את רצונו האמיתי של המנוח, הנני מורה על דחיית ההתנגדויות וקיום צוואת המנוח מיום 29.11.2000.

ניתן להגיש צו פורמלי לחתימת בית המשפט.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 19321-11-18 ב' צ' נ' ה'

ת"ע 9881-11-18

ת"ע 9631-11-18

נוכח מערכת היחסים המשפחתית המורכבת ועל מנת לא להסלימה איני עושה צו להוצאות.

פסק הדין מאושר לפרסום לאחר השמטת פרטים מזהים.

המזכירות תמציא פסק הדין לצדדים ותסגור התיקים שבכותרת.

ניתן היום, י"ד אלול תש"פ, 03 ספטמבר 2020, בהעדר הצדדים.

שלי אייזנברג, שופטת, סגנית הנשיא